

İSLAM'DA GÜZEL AHLAK

Dr. Bayram KÖSEOĞLU

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 1632

Halk Kitapları: 370

Yayın Yönetmeni

Dr. Fatih KURT

Yayın Koordinatörü

Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Editörler

Elif ERDEM

Hale ŞAHİN

Rukiye AYDOĞDU DEMİR

Tashih

Sümeyye ÖZGEN

Grafik Tasarım

Uğur ALTUNTOP

Baskı

Epa-Mat Bas. Yay. Prom. San. ve Tic. Ltd. Şti.

0 312 341 56 26

2. Baskı, Ankara – 2019

Eser İnceleme Komisyon Kararı: 22.07.2019/27

ISBN: 978-605-7519-88-7

2019-06-Y-0003-1632

Sertifika No: 12930

© T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü

Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı

Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı

No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 312 295 72 93 - 94

Faks: 0 312 284 72 88

e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

www.diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış

Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü

Tel: 0 312 295 71 53 - 295 71 56

Faks: 0 312 285 18 54

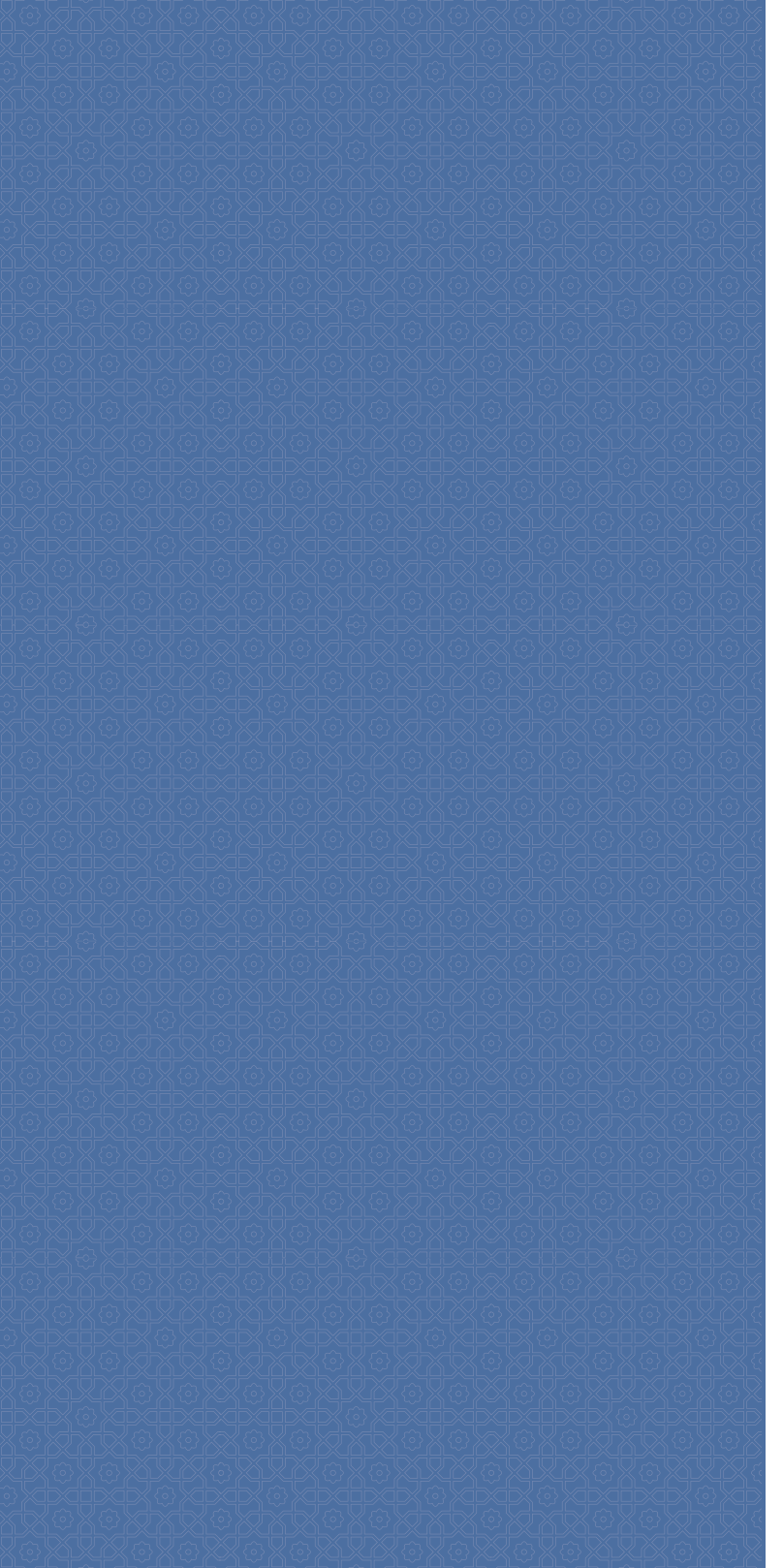
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

İSLAM'DA GÜZEL AHLAK

DR. BAYRAM KÖSEOĞLU

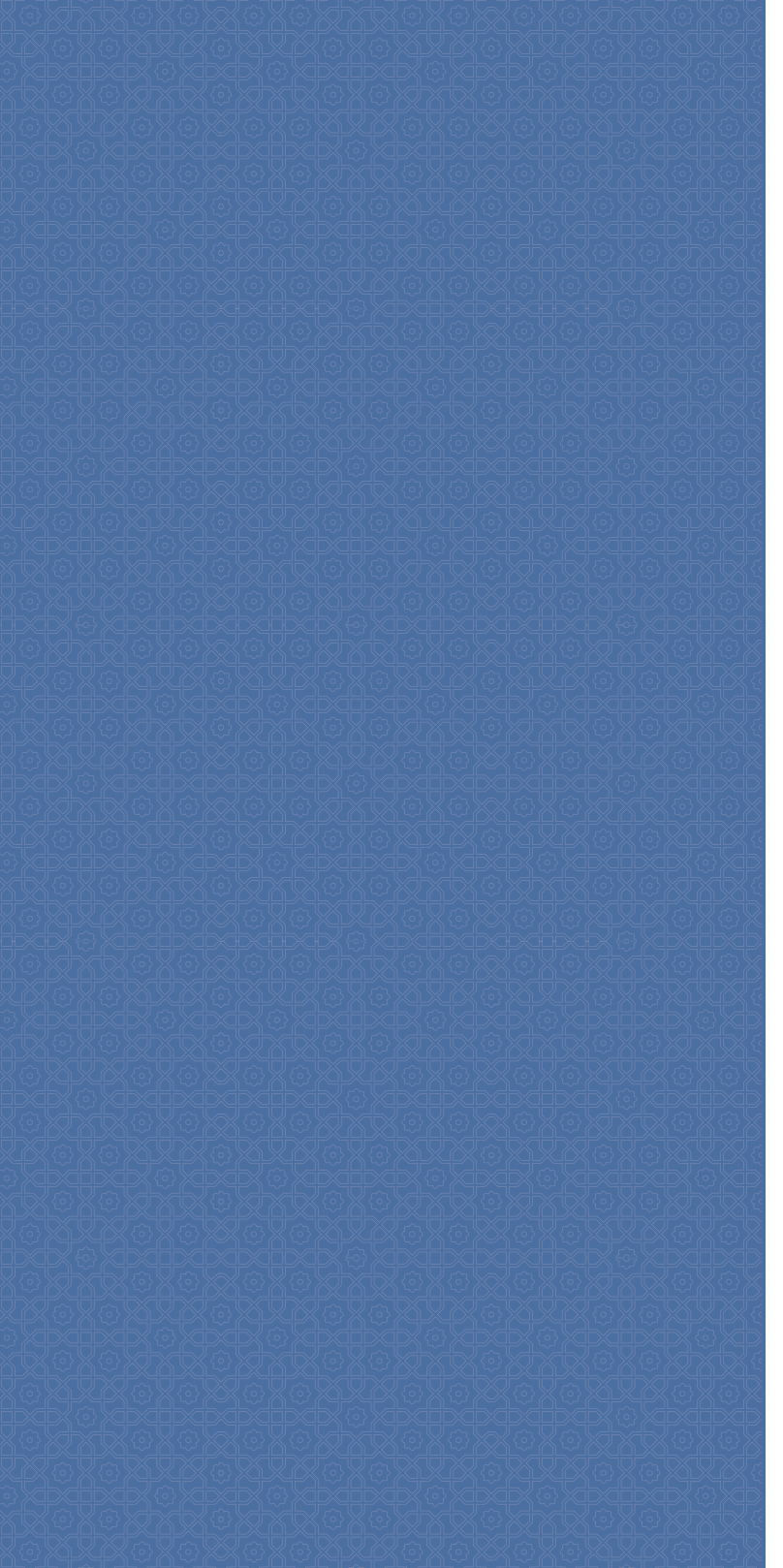

DİB
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

AHLAK NEDİR?	7
EDEP NEDİR?	11
AHLAK YÖNÜNDEN DAVRANIŞLARIN KISIMLARI NELERDİR?	12
GÜZEL AHLAKIN KAYNAĞI NEDİR?	14
Kur'an'da Güzel Ahlak	16
Sünnette Güzel Ahlak	20
GÜZEL AHLAKIN YANSIMALARI	26
Bireyin Kendisi	26
Kalp Temizliği	26
Davranış Güzelliği	30
Ailede Güzel Ahlak	31
Toplumda Güzel Ahlak	35
Çevreye Karşı Güzel Ahlak	41
GÜZEL AHLAK NASIL ELDE EDİLİR?	45
BİR MÜSLÜMANDA BULUNMASI GEREKEN AHLAKİ	
GÜZELLİKLER NELERDİR?	51
Sadakat ve Dürüstlük	52
Adalet	54
Tevazu	56
Sabır	57
Hoşgörü	58
Cömertlik	60
İffet	62
Merhamet	62
SONUÇ	65
KAYNAKLAR	69

AHLAK NEDİR?

Arapça kökenli bir kelime olan ahlak; din, tabiat, karakter gibi anlamlara gelen "hulk" veya "huluk" kelimesinin çoğul hâlidir. Aynı kökün yaratma anlamı da düşünüldüğünde "halk" yani yaratılış/ kişinin dış görünüşünü ifade ederken, "ahlak" insanın iç görünüşünü ve **nefsini** ifade etmektedir.

(İbn Manzûr, *Lisânü'l- Arab*, "hık"; Mustafa Çağrı, "Ahlak", *DİA*.) Hz. Peygamber bir duasında: "Allahım! Yaratılışımı güzel eylediğin gibi ahlakımı da güzelleştir." (İbn Hanbel, I, 403) buyurmaktadır. Onun bu duası ahlakın, insanın hem iç dünyasıyla hem de davranışlarıyla irtibatlı olduğunu göstermektedir.

Ahlakın farklı farklı tarifleri yapılmıştır. Ahlaki konulara dair eser veren kıymetli âlimlerden Abdullah b. Mübârek güzel ahlakı şöyle tarif eder: "Ahlak güler yüzlü olmak, iyilikleri yaymak ve eziyetlere engel olmaktır." (Tirmizî, *Birr*, 62) En çok be-nimsenen tariflerden bir tanesi ise şudur: Ahlak, "Nefiste iyice yerleşmiş bulunan bir

Nefs

İnsanın özü;
insanı Allah'tan
uzaklaştıran
şeytani arzulara
duyulan ilgi ve
içimizdeki bütün
kötü istekler.

özellik/ bir kabiliyettir ki, bu özellik sayesinde davranışlar herhangi bir zorlamaya ihtiyaç kalmaksızın kendiliğinden ve kolayca ortaya çıkar.” (Gazzâlî, *İhyâ*, III, 125)

Ahlakın ne olduğuna dair yapılan bu tarifte birkaç husus ön plana çıkmaktadır. Birincisi, ahlakın kişinin nefsine yerleşmiş ve âdetâ onun karakterini şekillendiren bir yetenek, bir kabiliyet hâline gelmiş olmasıdır. Öyle ki, bu sayede ahlak denilen bu özellik kişinin ayrılmaz bir parçası hâlini alır. İkinci husus ise, ahlakın davranışlara olan etkisidir. Kişinin davranışları, fiilleri onun karakteri hâline gelmiş olan ahlak özelliği sayesinde, otomatik olarak ve kolaylıkla ortaya çıkmaktadır. Böylece ahlak, kişinin yapmış olduğu fiilleri zorlanmadan ve içinden gelerek yapmasını sağlamaktadır. Buna göre ahlakta asılan davranıştan ziyade o davranışın hangi amaçla yapıldığıdır.

Baskıyla, korkuyla veya tehdit altında yapılan davranışlar ahlaki olarak nitelemeyiz. Yapılan bir davranışın ahlaki bir davranış olması için kişinin kendi isteği ile ve özgürce yapılması gerekir. Bu nedenle kanun korkusuyla, anne baba veya öğretmen korkusuyla, toplumsal baskı sonucu yapılan davranışlar güzel ahlak örneği olarak kabul edilemez. Çünkü ahlak, gelip geçici bir hâl olmayıp insanın iç dünyası-

**“Ya olduğun
gibi görün
ya da
göründüğün
gibi ol!”**

na yerleşen, onun bir parçası hâlini alan kabiliyetler bütünüdür. Örneğin bir kişi, herkes durduğu için kırmızı ışıktaki duruyorsa, buna karşılık kimsenin olmadığı bir ortamda kırmızı ışıktaki durmadan karşıya geçiyorsa, bu kişinin diğer insanların yanında iken kırmızı ışıktaki durması ahlaki bir davranış olarak değerlendirilemez. Çünkü bu davranış şekli o kişi tarafından benimsenmiş ve karakter hâline gelmiş bir davranış biçimi değildir. Bu şahıs bulduğu ilk fırsatta farklı şekilde davranmıştır. Bu durum, kırmızı ışıktaki durmanın toplumsal baskı sonucu ortaya çıkmış bir davranış olduğunu gösterir. Trafik kurallarına uymak o kişide bir ahlak hâline gelmiş olsaydı o kişi her durumda aynı davranışı gösterebilecekti.

Yardımsever olmadığı hâlde insanlara gösteriş yapmak için yardım eden veya toplum içerisinde Müslümanlara karşı dürist davranıp Müslüman olmayanları aldatmaya çalışan kişilerin bu davranışları da ahlaki olarak değerlendirilmez. Çünkü bu tür davranışlar ikiyüzlülük göstergesidir. Mevlânâ'nın "Ya olduğun gibi görün ya da görüldüğün gibi ol!" sözü insanların asıl itibarıyla nasıl iseler ona uygun olarak davranmaları gerektiğine işaret eder.

EDEP NEDİR?

Günlük konuşmalarımızda yaygın olarak kullandığımız bir kelime olan "edep" de ahlak kelimesine yakın bir anlam ifade eder. Buna göre yeme, içme, sohbet, yolculuk gibi günlük hayatın çeşitli alanlarıyla ilgili davranış ve görgü kurallarına; terbiyeli, kibar ve takdire değer davranış biçimlerine "edep" veya "âdâb" denilmiştir. Yine edep kelimesi "bir toplumda örf, âdet ve kural hâlini almış iyi tutum ve davranışlar", "incelik ve kibarlık, hayranlık ve takdir" şeklinde de tarif edilmiştir. (Çağrıcı, "Edep", *DİA*) Buna göre günlük konuşmalarımızda kullandığımız "edepli" ve "edepsiz" kelimeleri ahlaki özellikleri ifade etmektedir. O hâlde, edepli olmak güzel ahlakı elde etmeye vesile olacağı gibi hem Allah'ın rızasını hem de insanların sevgisini ve takdirini kazanmaya vesile olacaktır.

AHLAK YÖNÜNDEN DAVRANIŞLARIN KISIMLARI NELERDİR?

İnsanlar tarafından sergilenen davranışlar, benimsenen huylar, âdet ve alışkanlıklar, iyi ve kötü şeklinde iki kısma ayrılır. Buna göre ahlak, hem iyi hem de kötü davranışları ifade etmektedir. Yapılan iyi hareketlere ve benimsenen güzel huylara güzel ahlak, kötü hareketlere ve çirkin huylara ise kötü ahlak denir. Yine günlük dilde kullandığımız ahlaklı insan ifadesiyle güzel ahlak sahibi kişiyi, ahlaksız insan dediğimizde ise kötü ahlak sahibi olan yani kötü huy ve alışkanlıklara sahip olan kişiyi ifade etmekteyiz.

Cömertlik, utanma duygusu, sabırlı olmak, hoşgörölü olmak, kanaatkâr olmak yani az ile yetinmek, şüpheli şeylerden uzak durmak, yumuşak huylu olmak, ağırbaşlı olmak gibi huy ve davranışlar güzel ahlak örnekleridir. Buna karşılık yalan, iftira, tamahkârlık yani aşırı hırslı olmak, ısraf etmek, cimrilik, gösteriş yapmak, haset yani başkalarını çekememezlik, başkalarının başına gelen felaketlere sevinmek, insanları küçümsemek ve kendini büyük görmek, insanları aldatmak gibi huy ve davranışlar ise ahlak yönünden kötü kabul edilen özelliklerdir.

“Müminlerin
iman bakımından
en olgun olanları
“Müminlerin iman
bakımından en
olgun olanları, ahlak
yönünden en güzel
olanlarıdır.”
en güzel
olanlarıdır.”

GÜZEL AHLAKIN KAYNAĞI NEDİR?

Yüce Allah insanları doğruya ve güzele ulaştırmak için peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Böylece insanların tabi olacakları emir ve yasakları içeren ilahî dinleri bildirmiştir.

Dini en genel anlamıyla, "Yüce Allah tarafından konulmuş olan, insanların kendi akıl ve iradeleriyle seçtikleri, insanları iman ve amel/yaşantı bakımından doğruya ve güzele ulaştıracak olan yol." şeklinde tarif edebiliriz. Dinin temelini oluşturan imanın, güzel ahlak ile doğrudan ilişkisi vardır. Allah'ın emir ve yasaklarına teslim olmayı ve gönülden bağlanmayı ifade eden iman, aynı zamanda güzel ahlak sahibi olmayı da gerektirir. Hz. Peygamber'in "*Müminlerin iman bakımından en olgun olanları, ahlak yönünden en güzel olanlarıdır.*" (Tirmizî, Radâ, 11) hadisi, güzel ahlak ve iman arasındaki bu sıkı ilişkiyi ifade etmektedir. Güzel ahlak sahibi bir mümin iman yönünden üstün bir konumda olacağı gibi kötü ahlak sahibi bir mümin de iman yönünden eksik olacaktır.

Ahlakın ilk kaynağının din ve dinî değerler olduğunu gösteren bir diğer delil de Hz. Peygamber'den gelen şu hatırlatmadır: "*İnsanların ilk peygamberlikten beri*

duyageldikleri sözlerden biri; utanmazsan dilediğini yap, sözüdür.” (Ebû Dâvûd, Edeb, 6) Utanma duygusu bir insanda bulunması gereken en temel özelliklerdendir. Çünkü utanma duygusuna sahip olan bir insan, ahlaksızlık olarak değerlendirilen davranışları işlemekten uzak durur. Utanma duygusuna sahip olan bir insanın davranışları güzel olacağı gibi, hiç kimsenin olmadığı bir ortamda bile Allah’tan utanması neticesinde duygu ve düşünceleri de güzel olur. İşte utanma duygusunun önemine işaret eden bu hadis, güzel ahlakın kaynağının ilk peygamberlikten itibaren din olduğunu göstermektedir. Hz. Musa’ya verilen “on emir” içerisinde yer alan Allah’a ortak koşmamak, anne babaya saygı göstermek, adam öldürmemek, zina ve hırsızlıktan uzak durmak, yalancı şahitlik yapmamak ve komşu haklarına riayet etmek (Tevrat, Çıkış, 20) gibi emirlerin her biri aynı zamanda ahlaki değerlerdir. Aynı şekilde İncil’de yer alan bize kötülük yapanlara dahi iyi davranmak, yardım isteyeneye yardım etmek, affedici olmak ve iyilik yapmak (İncil, Luka, 6) gibi erdemler de aslında Yüce Allah tarafından gönderilen bütün dinlerin kabul ettiği ahlaki güzelliklerdendir.

Ahlak ile dini birbirinden ayırmak insanın iç dünyasını kendisinden ayırmak demektir. Oysa insan iç dünyası ile bir bütündür. Bu gerçek dolayısıyla özellikle ahlak Allah tarafından gönderilen dinlerin merkezinde yer almaktadır. Son ilahî din olan İslam da güzel ahlaka kaynaklık etmektedir. İslam dininin iki temel kaynağı olan Kur'an ve sünnet aynı zamanda güzel ahlakın da kaynağıdır.

Kur'an'da Güzel Ahlak

İslam dininin birinci kaynağı Kur'an'dır. Yüce Allah, insanlara yönelik emir ve tavsiyelerini Hz. Peygamber'e indirdiği Kur'an vasıtasıyla bildirmiştir. Allah tarafından insanların dinî ve dünyevi hayatlarını düzenlemek için gönderilmiş olan Kur'an'ın içerdiği hükümler iman, ibadet ve ahlak olmak üzere üç ana konuda toplanır. Dolayısıyla Kur'an, insanların nasıl doğru bir imana sahip olacaklarını ve Allah'a karşı yapmaları gereken ibadetlerin neler olduğunu bildirmenin yanı sıra, günlük hayatlarında sahip olmaları gereken ahlaki özelliklerin neler olduğunu da öğretmektedir.

"Andolsun ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşığaların aşığısı-

na indirdik. Fakat iman edip salih amel işleyenler için eksilmeyen devamlı bir **ecir** vardır.” (Tîn, 95/4-6) buyurur Yüce Rabbimiz. Buna göre, yaratılış itibarıyla diğer varlıklardan üstün olduğu hâlde insan, kötü huy ve davranışlara sahip olması durumunda son derece değersiz bir konuma düşebilecektir. Allah’a iman edip imanının gereği gibi yaşayan insanlar ise böyle bir konuma düşmeyeceklerdir. Güzel ahlak sahibi insanlar diğer insanlar tarafından sevilen kişiler olacakları gibi Allah tarafından da mükâfatlandırılacaklardır.

Ecir

Dünyada veya ahirette iman ve yapılan güzel amellerin karşılığı olarak verilen mükâfat.

Kur’an, doğru ve yanlışları ortaya koymak suretiyle güzel ahlaka kaynaklık eder. Dürüst olmak, yalan söylememek, insanları aldatmamak, anne babaya karşı gelmemek, insanların arkasından konuşmamak, büyüklenmemek, insanları küçük görmemek gibi pek çok ahlaki güzelliği müminlerin hayatına yerleştirmeye çalışır. Bu doğrultuda doğrudan emir ve yasaklar koyduğu gibi okuyucularına, önceki toplumlarda yaşamış, ahlaki özellikleri nedeniyle mükâfat veya cezalandırmayı

**İman Yaratıcıya verilen bir sözse eğer,
Yaratıcıya iman etmek de
O'nun istediği gibi
davranmayı gerektirir.**

hak eden kimselerden bahsederek somut örnekler de sunar.

Önceki ilahî kitaplar gibi Kur'an'ın da öncelikli hedefi insanların bir olan Allah'a iman etmelerini sağlamaktır. Bu yüzden ki Kur'an'ın en çok üzerinde durduğu husus bir/tek olan Allah inancı yani tevhiddir. Kur'an'da, imanla birlikte özellikle vurgulanan bir diğer husus ise güzel işler olarak da anlayabileceğimiz "salih amel"dir. Nitekim *"İman edip salih amel işleyenlere (Allah) mükâfatlarını eksiksiz olarak ödeyecek ve onlara lütfuyla daha fazlasını da verecektir..."* (Nisâ, 4/173) ayetinde gördüğümüz üzere pek çok ayette iman ile salih amel bir arada zikredilmiştir.

İman ile davranış arasında sıkı bir ilişki vardır. En genel anlamıyla imanı, Yaratıcıya verilen bir söz olarak değerlendirdiğimizde, Yaratıcıya iman etmek aynı zamanda O'nun istediği gibi davranmayı da gerektirecektir. Bu anlamda, güzel ahlak sahibi olmak da iman etmenin bir gereğidir. Başka bir ifadeyle, Yaratıcının varlığını kabul etmek suretiyle O'na iman eden bir mümin, imanının gereği olarak Yaratıcının istediği gibi bir yaşantı süreceğine söz vermektedir. Bu yüzden ki Kur'an'da

salih amel üzerinde önemle durulmuş ve imanla birlikte zikredilmiştir.

Kişinin Allah'a olan imanının bir göstergesi olan namaz, oruç ve zekât gibi ibadetlerin de güzel ahlakla sıkı bir ilişkisi vardır. İbadetler öncelikli olarak insan ile Allah arasındaki iletişimin sağlıklı olarak kurulmasını ve devam ettirilmesini sağlarken, aynı zamanda insanı kötülüklerden de uzak tutmaktadır. Örnek vermek gerekirse, "(Resûlüm!) Sana vahyedilen Kitab'ı oku ve namazı dosdoğru kıl. Muhakkak ki, namaz, insanı **hayâsızlık**-tan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir." (Ankebût, 29/45) ayeti, şartlarına uyularak ve gerekli hassasiyet gösterilerek kılınması hâlinde namazın insanı kötülük işlemekten uzak tutacağını ortaya koymaktadır.

İbadetlerin insanın hem düşünce hem de davranışlarını kontrol etmesi, dolayısıyla da ahlakını güzelleştirmesi gerçeği zekât ve oruç gibi diğer ibadetler için de söz konusudur. "...Oruç (kötülüklerden, kötü söz ve davranışlardan ve cehennem ateşinden koruyan) bir kalkandır. Biriniz

Hayâsızlık

Utanmazlık.

oruç tuttuğu gün kötü söz söylemesin ve gürültü çıkarmasın. Eğer birisi kendisine söver yahut kavga etmek isterse, ben oruçlu bir kimseyim, deyiversin..." (Müslim, Sıyâm, 163) diyen Peygamber Efendimiz, bu sözle oruç ibadetinin kişinin ahlak ve yaşantısını güzelleştiren yönüne işaret etmiştir.

Toplumun huzur ve emniyet içerisinde yaşayabilmesi için karşılıklı saygı, sevgi, güven, yardımlaşma, insanlara güler yüz gösterme, komşularla iyi geçinme, hediyeleşme, fakir ve muhtaç olanlara yardım etme, başkasının malına göz dikmeme, insanları aldatmama, misafirlere ikramda bulunma gibi ahlaki davranışların yerleşmesi bir gerekliliktir. Bunların yanı sıra başkalarının özel hayatlarını ve kusurlarını araştırmamak, insanlar hakkında ön yargılı davranmamak ve dedikodu etmemek, (Hucurât, 49/12) izinsiz olarak başkasının evine girmemek (Nûr, 24/27-28) gibi hükümler de huzurlu bir toplum için Kur'an'ın istediği ahlaki değerlerdendir.

Sünnette Güzel Ahlak

"Sünnet" en genel anlamıyla Hz. Peygamber'in yaşantısını ifade eder. İnsanlara dinî hükümleri bildiren Hz. Peygamber,

**“Hz. Peygamber’in
ahlakı Kur’an’dı.”**

Vahiy

Allah Teâlâ'nın emir
ve yasaklarının
peygamberlere
bildirilmesi.

bu hükümleri öncelikle kendisi uygulamış, **vahye** öncelikle kendisi tabi olmuştur. Hz. Aişe'nin "Onun ahlakı Kur'an'dı." (Müslim, Müsâfirîn, 139) sözü bunun en güzel ifadesidir.

Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Eendimizin yaşantısını bizler için uyulacak güzel bir örnek olarak sunmuştur: "*Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.*" (Ahzâb, 33/21) Dolayısıyla sünnet, Kur'an'dan sonra dinî hükümlerin ve güzel ahlakın ikinci kaynağıdır.

"Ben ahlaki güzellikleri tamamlamak için gönderildim." (Muvatta, Hüsnü'l-hulk, 1) diyen Hz. Peygamber de bu sözüyle hayatının aynı zamanda bir ahlak kaynağı olduğunu bildirmektedir. Rabbimizin "Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." (Kalem, 68/4) ayetinde vurguladığı üzere Peygamber Efendimizin yaşantısı güzel ahlakın örnekleriyle doludur. Vahiy meleği Cebrael ile ilk karşılaşmasında korkuya kapılan Hz. Peygamber'e eşi Hz. Hatice'nin söylediği şu sözler onun örnek ahlakını göstermesi bakımından oldukça anlamlıdır: "Al-

lah'a yemin ederim ki, Allah hiçbir zaman seni utandırmaz. Çünkü sen akrabana bakarsın, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire kazanç kapısı sağlarsın, misafiri ağırlarsın, hak yolunda ortaya çıkan sıkıntılarda (halka) yardım edersin." (Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1) Hz. Aişe de kendisine Resûlullah'ın (s.a.s.) ahlakının nasıl olduğunu soran bir kişiye şöyle cevap vermiştir: "Hiç kaba saba biri değildi, çarşı ve pazarda insanlarla münakaşa etmez, kötülüğe kötülükle karşılık vermez, affeder ve hoşgörülü davranırdı." (Tirmizî, Birr, 69)

Allah Resûlü karşısındaki insana değer verir, ona ilgi gösterirdi. İlişkilerinde affedici ve yumuşak olmayı tercih eder, herkeşe merhametle yaklaşırdı. İnsanlara karşın kin ve öfke duymaz, onlara sert davranmazdı. Onun bu özelliklerine Yüce Allah şöyle işaret etmiştir: *"Allah'ın rahmeti sayesinde onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu hâlde onları affet; bağışlanmaları için dua et..."* (Âl-i İmrân, 3/159) Hz. Peygamber, insanların hatalarını yüzlerine vurmaz; bir eleştiri yapacağı zaman isim vermeden yapar, kimseyi utandırmazdı.

Peygamberimiz topluca yemek yemeyi severdi. Yemeğe besmele ile başlar, yerken sağ elini kullanır, tıka basa doymadan sofradan kalkar, yemekten önce ve sonra ellerini yıkardı. Sağlığa zararlı ve dinen haram/yasak olan veya kokusuyla çevresindekileri rahatsız edecek şeyleri yemez; bunların dışında hiçbir yemek için "sevmiyorum" demezdi. Sofra kurallarına mutlaka uyar, bu konuda çevresindekileri de sabırla ve nezaketle eğitirdi. Giyiminde temizliğe ve sadeliğe önem verir, pejmürdelikten/özensizlikten hoşlanmazdı. Temizliği "imanın yarısı" (Müslim, Tahâret, 1) sayardı. Bizzat kendisi temiz olduğu gibi bu alışkanlığı etrafındakilere de kazandırmaya çalışırdı. Lüks ve ihtişama önem vermez, geçici sıkıntıları dert edinmezdi. Başkalarına da elde olanla yetinmeyi, hayata daima iyimser bakmayı tavsiye ederdi. Gönlü zengindi. Affetmeyi sever, kimseyi incitmez, düşmanlarının dahi iyiliğini isterdi. Kibirlenmekten/büyüklenmekten nefret eder, kalbinde zerre kadar kibir bulunan kişinin cennete giremeyeceğini söylerdi. (Müslim, İmân, 147) Kimseye karşı büyüklük taslamaz; fakat düşmanları karşısında da ezilip küçülmezdi. Adaleti titizlikle korur; insanlara mevki ve makamlarına göre muamele etmezdi. Eşlerine saygı gösterir;

onların haklarını gözetirdi. Geceleyin ibadet etmek istediği zaman bile eşinden izin alma inceliğini gösterirdi. Aile bireyleriyle şakalaşmayı severdi... Allah Resûlü'nün bütün yaşantısı güzel ahlakın yansıması olan bu tür davranışlarla dopdoludur.

Örneklerde görüldüğü üzere Hz. Peygamber, iyi ve güzel davranışları bizzat kendisi yaparak, kötü ve yasaklanan davranışlardan ise önce kendisi uzak durarak yaşantısıyla insanlara örnek olmuştur. Bunun yanı sıra her fırsatta güzel ahlakın önemine işaret etmiş ve Müslümanları güzel ahlak sahibi olmaya teşvik etmiştir: *"Sizin en hayırlınız ahlakı en güzel olanınızdır."* (Buhârî, Edeb, 38); *"Nerede olursan ol Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde ol."* (Tirmizî, Birr, 55); *"Kıyamet günü terazide güzel ahlaktan daha ağır gelecek bir şey yoktur..."* (Tirmizî, Birr, 62) Ayrıca *"Allah'ım! Yaratılışımı güzelleştirdiğin gibi ahlakımı da güzelleştir."* (İbn Hanbel, I, 403); *"... Kötü ahlakı benden uzaklaştır..."* (Müslim, Müsâfirîn, 201) şeklindeki dualarıyla, güzel ahlakı elde etme konusunda Rabbimizden yardım istememiz gerektiğini de bizlere öğretmiştir.

GÜZEL AHLAKIN YANSIMALARI

Güzel ahlak, sadece insanın belli başlı bazı davranışlarını değil hayatının tamamını kapsar. Buna göre insanın bütün yaşantısı ve hareketlerinin yanında, çevresindeki canlı ve cansız varlıklarla olan münasebeti de ahlak kapsamında değerlendirilir.

İnsanın tüm yaşantısı olarak düşünüldüğümüzde güzel ahlak öncelikle kişinin kendi iç dünyası ve davranışlarıyla ilgilidir. Daha sonra kişinin içerisinde yaşadığı aile, toplum ve çevreyle olan münasebetleri de güzel ahlakın kapsamına girer. Güzel ahlakın bağlantılı olduğu bu alanları sırasıyla şöyle ele alabiliriz:

Bireyin Kendisi

Kalp Temizliği

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Güneş'e ve onun aydınlığına, onu izlediğinde Ay'a, onu açığa çıkarttığında gündüze, onu örttüğünde geceye, gökyüzüne ve onu bina edene, yere ve onu yapıp döşeyene, nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki, nefsini kötülüklerden arındıran kurtulu-

şâ ermiş, onu kötülüklere gömen de ziyan etmiştir.” (Şems, 91/1-10)

Asıl itibarıyla insanın davranışlarını yönlendiren ve onlara şekil veren kişinin iç dünyası, duygu ve düşünceleridir. Özellikle güzel ahlak açısından düşündüğümüzde, insan davranışlarının arkasında bir iradenin var olduğu görülecektir. Bu irade, davranışlarımızın güzel veya çirkin olmasını belirler.

Hız. Peygamber'in *"Dikkat edin, insan vücudunda bir et parçası vardır ki, o iyi olursa bütün beden iyi olur; o bozuk olursa da bütün beden bozulur. Dikkat edin, o kalptir."* (Buhârî, İman, 39; Müslim, Müsâkât, 107) şeklindeki uyarısı oldukça önemlidir. "Kalbin içinde ne varsa dışına onu sızdırır." gerçeğine uygun olarak, insanın iç dünyası ne kadar güzel olursa davranışları da o kadar güzel olacaktır. Peygamber Efendimizin *"Bir insan iyilik yaptığında sevinç, kötülük yaptığında üzüntü duyabiliyorsa o mümindir."* (İbn Hanbel, IV, 399) sözü, kalbin ve vicdanının önemini ortaya koyar.

Bir mümin, "Nasıl olsa kimse ne düşündüğümü, ne planladığımı, kalbimden hangi duyguları geçirdiğimi bilmiyor." diyerek, birtakım kötü düşünceler içerisinde olamaz. Mümin, insanlar kalbinden ge-

çen duygu ve düşünceleri Allah'ın bildiğini unutmaz. Yine bilir ki, kalpte beslenen kin, nefret ve çekememezlik gibi kötü duygular, zamanla kişinin davranışlarına da yansıyacak ve kişiyi kötülüğe yönlendirecektir. Diğer taraftan kalpte beslenen güzel duygu ve düşünceler ise insanın hem iç dünyasının hem de davranışlarının güzel olmasını sağlayacaktır. Yapılan iyi ve kötü davranışlar bile, kişinin içinde beslediği niyete göre değer kazanmaktadır. Hz. Peygamber'in, *"Ameller niyetlere göre-dir."* (Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1) hadisi asıl önemli olanın niyet, duygu ve düşünce olduğunu bildirir. Buna göre, bir mümin güzel şeyler yapmayı istese ancak bunları yapma imkânı olmasa bile, bu güzel düşüncesinden dolayı Allah tarafından mükâfatlandırılacaktır. Aynı durum, gösteriş yapan riyakâr kişi için de geçerlidir. Bir kişi, dışarıdan bakıldığında güzel olarak görülen namaz kılmak, oruç tutmak, insanlara yardım etmek gibi davranışlarını içinden gelerek ve Allah'ın sevgisini kazanmak için değil de çevresindeki insanlardan çekindiği için veya onların beğenisini kazanmak için gösteriş amacıyla yapıyorsa, bu yaptıklarının Allah katında bir değeri olmayacaktır.

“Sizin en hayırlınız ahlaki en güzel olanınızdır.”

Yüce Allah'ın *“Allah’a temiz bir kalp ile gelmenin dışında o gün (ahiret günü), ne mal fayda verir ne de evlat.”* (Şuarâ, 26/88-89) buyurduğu üzere kalp temizliği insanın Allah katında değerli olmasının bir göstergesidir. O hâlde müminler, bütün müminlerin kardeş olduğu bilinciyle hareket ederek samimi duygularla birbirlerini sevmeye, birbirlerine yardımcı olmaya gayret etmeli, birbirlerinin sıkıntılarını paylaşarak herkes hakkında güzel düşünceler beslemeli, affedici, güler yüzlü ve tatlı sözlü olmalı, ön yargılardan, kötü duygu ve düşüncelerden uzak durmaya gayret etmelidir. Kısacası mümin, olumsuz duygu ve düşüncelerini kontrol altına almayı bilmelidir.

“Allah sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz, ancak kalplerinize ve yaptıklarınıza bakar.” (Müslim, Birr, 34) diyen Hz. Peygamber, dinde aslolanın samimiyet olduğunu vurgulamıştır. Unutulmamalıdır ki *“Allah, ancak samimiyetle ve kendi rızası gözetilerek yapılan ameli kabul eder.”* (Nesâî, Cihâd, 24)

Davranış Güzelliği

İnsanın toplum tarafından görülen yönü onun davranışlarıdır. Bu ise, yiyip içmemizi, oturup kalkmamızı, giyim kuşamımızı, yürüyüşümüzü, sözlerimizi yani bütün eylemlerimizi içine almaktadır. Bir mümin Allah'ın güzel olduğunu ve güzel olan şeyleri sevdiğini düşünerek bütün yaşantısının güzel ve Allah'ın istediği şekilde olmasına gayret eder.

Kur'an'da, Hz. Peygamber'in sözlerinde ve yaşantısında, müminlerin sahip olması gereken güzel ahlak özelliklerini bolca görmemiz mümkündür. Güzel ahlak hayatımızın her alanını öylesine kaplamaktadır ki, bir şey yiyip içerken besmele çekmek, yemeği sağ el ile yemek ve başkalarının önünden yememek (Buhârî, Et'ime, 2), suyu bir nefeste içmemek ve içtikten sonra da Allah'a şükretmek (Tirmizî, Eşribe, 13), kılık kıyafetimizin düzgün olması (Ebû Dâvûd, Libâs, 26) gibi basit görünen günlük işlerimizi dahi düzenlemektedir. Böylece mümin güzel davranışlarıyla içinde yaşadığı toplumda örnek olacak, yaşantısıyla İslam'ın güzel bir temsilcisi olacaktır.

Ailede Güzel Ahlak

Ailenin insanın içinde huzur bulduğu bir yuva olması için ailede ilişkiler karşılıklı sevgi ve saygı esasına dayanmalıdır. Aile içerisinde eşlerin birbirlerine karşı, anne babaların çocuklarına karşı, çocukların da anne ve babalarına karşı bazı görevleri ve sorumlulukları vardır. İslam'ın ön gördüğü aile huzurunun sağlanması için bu görev ve sorumluluklara dikkat edilmesi gerekir.

Ailede eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı görevlerini yerine getirirken iyi niyetli tutumlar sergilemesi, güzel davranışlarda bulunması ahlak güzelliğinin bir yansımasıdır. Her konuda olduğu gibi sağlıklı bir aile yuvası kurmada da bizler için en güzel örnek olan Hz. Peygamber *"Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en iyi şekilde davrananlardır. Ben aranızda ailesine en iyi davranan kişiyim."* (İbn Mâce, Nikâh, 50) sözleriyle aile içerisinde iyi ilişkiler kurmanın hayırlı insan olmanın bir gereği olduğunu vurgulamıştır. Ailede güzel geçime yönelik her türlü davranışı teşvik ederken bu güzel birlikteliğe zarar verecek her türlü tutumu, özellikle şiddete yönelik davranışları kesin bir dille yasaklamıştır. (Buhârî, Nikâh, 94; İbn Hanbel, II, 245)

**Ailede eşler
emanet bilinciyle
hareket etmeli,
ilişkilerini üstünlük
yarışı üzerine
değil, saygı, sevgi
ve anlayış üzerine
kurmalıdır.**

Kadın ve erkeği "bir bütünün benzeşen ve diğerini tamamlayan iki yarısı" (Ebû Dâvûd, Tahâret, 94) olarak tanımlayan Hz. Peygamber, Veda Hutbesi'nde müminlere şöyle seslenmiştir: *"Ey insanlar!... Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah'ın emaneti olarak aldınız ve onları Allah'ın adını anarak (nikâh kıyp) kendinize helal kıldınız... Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınların da sizin üzerinizde hakkı vardır..."* (Müslim, Hac, 147; Tirmizî, Tefsîr, 9) Ailede eşler bu bilinçle hareket etmeli, ilişkilerini üstünlük yarışı üzerine değil, saygı sevgi ve anlayış üzerine kurmalıdır. Kendilerine Yüce Allah tarafından emanet olarak verilen çocuklarını en güzel şekilde yetiştirmelidirler. Zira Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de *"Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun..."* (Tahrîm, 66/6) buyurmaktadır. Çocuğa güzel bir isim vermek ve onu en güzel şekilde terbiye etmek çocuğa karşı sorumlulukların başında gelir. Nitekim Hz. Peygamber şöyle demiştir: *"Hiçbir baba çocuğuna, güzel terbiyeden daha üstün bir hediye veremez."* (Tirmizî, Birr, 33) Çocuklara gerekli olan sevgi ve ilgiyi göstermek, onlara merhametle yaklaşarak şiddetin her türlüsünden ve kötü

davranışlardan uzak durmak, çocuklar arasında ayırım yapmamak ve onlara güzel örnek olmak da yine anne babaların çocuklarına karşı görevleri arasındadır.

Çocuklarını büyük bir özveriyle yetiştiren anne ve babanın dinimizde çok özel bir yeri vardır. Öyle ki Peygamber Efendimiz *"Rabbin hoşnutluğu anne babanın hoşnutluğuna bağlıdır. Rabbin öfkesi ise anne babanın öfkesine bağlıdır."* (Tirmizî, Birr, 3) demiştir. Bu doğrultuda çocuklar anne babalarına saygı ve sevgiyle bağlanmalı, onların hoşnutluğunu kazanacak bir tutum içerisinde olmalıdır. Rabbimiz Kur'an'da bizlere anne babamıza nasıl davranmamız gerektiğini şöyle öğretmektedir: *"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine 'Üf!' bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onlara merhamet ederek alçak gönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: 'Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl koruyup yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!' diyerek dua et."* (İsrâ, 17/23-24) Anne babanın yanı sıra aile içerisinde bulunan dede ve nine gibi aile büyüklerine karşı saygı göstermek ve onlara iyi davranmak da dinimi-

zin tavsiye ettiği ahlaki güzelliklerdendir. Onlara ilgisiz davranmak, onları dışlamak ve ailenin sıcak ortamından uzaklaştırıp huzurevlerine göndermek İslam ahlakına uygun değildir. İslam'ın öngördüğü aile, bireylerin birbirlerine sevgi ve saygıyla bağlandığı sıcak bir yuva; merhamet, fedak rlık, iyilik, sabır gibi temel ahlaki değerlerin yaşanarak öğretildiği bir okuldur. Bazı ailelerde karşılaşılan anne babaya karşı saygısızlık, aile bireyelerine yönelik şiddet örnekleri ne yazık ki aile huzurunun yok olmasına neden olmaktadır. Bu tür olumsuz  rnekler, İslam'ın hedeflediği aile örneğinden son derece uzaktır.

Toplumda Güzel Ahlak

İnsan, içinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır. Bu yüzden toplum içindeki davranışlarını keyfine göre yapamaz. Bir arada yaşamanın gereği olarak toplumsal uyum ve iç birliğini sağlayacak birtakım değerleri ve ahlaki ilkeleri gözetmesi gerekir.

Güzel ahlak örneklerini ortaya koyan Kur'an ve sünnet, huzurlu ve ahlaklı bir toplumun oluşabilmesi için gereken temel hususlara vurgu yapar. İslam inancına göre bütün müminler kardeştir. (Hucurât,

49/10) Birbirleriyle ilişkilerinde bu ilkeyi gözeterek samimiyeti esas almalıdırlar. “Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermeye, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.” (Buhârî, Edeb, 27) diyen Peygamber Efendimizin işaret ettiği üzere, huzurlu bir toplum için birlik, beraberlik ve kardeşlik duygularının yerleşmesi gerekir. Buna göre, kendisi için istediğini kardeşi için de istemek ve kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi başkasına yapmamak hem toplum içerisinde huzur ve kardeşlik ortamında birlikte yaşamamanın hem de güzel ahlakın bir gereğidir. İslam'ın ortaya koyduğu temel sorumluluklardan olan “iyiliği tavsiye etme ve kötülüğü engelleme” görevi de toplum huzurunu elde etme açısından son derece önemlidir.

İnsanlar arasında adaletle hareket etmek, karşılaşılan zorluklara karşı dayanıklı olmak, toplumun menfaatleri için çalışmak, “Müslüman, elinden ve dilinden (bunların kötülüklerinden) diğer insanların güvende oldukları kişidir...” (Nesâî, İmân, 8) hadisinde vurgulandığı üzere topluma güven duygusu vermek, İslam ahlakının

yerleştiği bir toplumun temel özelliklerindendir.

Hız. Peygamber: *"İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız."* dedikten sonra Müslümanların aralarında sevgi bağı-nı ancak selamlaşarak kurabileceklerini bildirmiş (Müslim, İmân, 93), *"Birbiriyle karşılaşan iki Müslüman tokalaştığında, daha oradan ayrılmadan hataları affedilir."* (Ebû Dâvûd, Edeb, 153) demiştir. Sevgi, kardeşlik ve dostluk, iyilik ve ikram, küs olanları barıştırma, selamlaşma ve tokalaşma insanların birbirleriyle barış ve huzur içerisinde yaşamalarını sağlayacaktır.

İslam ahlakıyla şekillenen toplumda dayanışma ve paylaşma duygularının yerleşmiş olması esastır. *"Ey iman edenler!... İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerine yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın..."* (Mâide, 5/2) ayeti bu dayanışmanın doğru ve güzel işlerde olması gereğine işaret eder. Toplumsal birlik ve beraberliği sağlayan zekât ve sadaka gibi ibadetlerin yanı sıra ayet ve hadislerde insanlar arası dayanışmayı pekiştirecek birçok yönlendirmeye yer verilmiştir. Bu yönlendirmeler insanların merhamet, paylaşma, başkalarını düşünme gibi ahlaki güzelliklere sahip

olmasını temin ederken, aynı zamanda insanların cimrilik, umursamazlık, sadece kendini düşünme gibi olumsuz özelliklerden kurtulmasını da sağlar. Yanı başında ki muhtaç bir insanı umursamadan bencilce yaşamak İslam ahlakıyla bağdaşan bir davranış biçimi değildir. Hz. Peygamber'in *"Komşusu aç iken kendi karnını doyuran (hakiki) mümin değildir."* (İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, İmân ve rü'yâ, 6) hadisi bu ahlaki tutumu ifade eder. İslam ahlakına sahip olan bir kişi, paylaşmanın güzellik ve bereket olduğunu bilerek, huzurlu bir toplum oluşturmanın aynı zamanda bir görev olduğunun da farkında olan kişidir. Toplum içerisinde bulunan yetimlere, öksüzlere, fakir ve muhtaç durumda olanlara el uzatmak hem ahlaki hem de toplumsal bir görevdir.

Güzel ahlak sahibi bireyler huzurlu bir toplum oluşturacağı gibi, olumsuz ahlaki özelliklere sahip olan bireyler de içinde yaşanılması zor bir toplum meydana getireceklerdir. Birtakım şahsi çıkarlar uğruna toplumla çatışmak ve toplumsal değerlere aykırı davranmak, toplum huzurunu bozan bir hareket biçimidir. İster Müslüman bir ülkede yaşasın isterse Müslüman olmayan bir toplumda yaşasın, herkes ahlaki ilkelere uygun olarak

hareket ederse güzel ahlak sahibi bir kişilik olarak kabul edilecektir. Buna göre, örneğin yabancı ülkede yaşayan bir Müslüman, "Nasıl olsa bu toplum Müslüman değil, o hâlde bu insanları aldatmakta bir sakınca yoktur, Müslüman olmayan bu topluma zarar vermek için onlardan faiz almak doğrudur." gibi bir düşünce içerisinde olmamalıdır. Ahlaki açıdan doğru olmayan bu düşünceler her zamanda ve her yerde uzak durulması gereken yanlış yaklaşım biçimleridir. Bir Müslüman nerede yaşarsa yaşasın maddi değerler, servet, refah, şöhret gibi dünya nimetleri uğruna güzel ahlak değerlerinden vazgeçmemelidir. Gasp, hırsızlık, hile, dolandırıcılık gibi olumsuz hadiselerin yaygın olduğu bir toplumda, huzurlu bir toplum için vazgeçilmez olan güven duygusu yok olacaktır. İnsanların birbirine güvenmediği bir toplumda kendilerini güven içinde hissetmeleri de mümkün olmayacaktır.

Trafikte seyrederken çarptığı bir insana yardım etmek yerine olay yerinden kaçan, karşılaştığı bir yaralıya yardım etmek yerine umursamadan geçip giden, alışveriş yaparken hangi din veya millettense olursa olsun hile yapmak suretiyle insanları aldatan bir birey, en basit insanlık görevlerini bile yerine getirmemiş demek-

tir. Aynı şekilde, insanlar hakkında kötü duygular beslemek, onların gizli ve özel hâllerini araştırmak, insanların elinde olana göz dikmek anlamına gelen haset, **gıybet** ve dedikodu gibi olumsuz davranışlar insanları birbirinden uzaklaştıran ve aralarındaki bağları koparan ahlaki kusurlardır. Bu olumsuz özelliklere karşı bir Müslü-

man, Yüce Allah'ın: "Ey iman edenler! **Zannın** çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerini arkasından çekıştirmesin. Sizden biri ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O hâlde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir." (Hucurât, 49/12) şeklindeki

uyarılarını dikkate alarak güzel ahlak sahibi olmaya gayret etmelidir.

Müslüman "istediğim gibi yaşarım, her istediğimi yaparım" anlayışıyla hareket edemez. Bilir ki, insan başıboş bırakılmış değildir. Bunun için, "Halk içinde Hakk (Yaratıcı) ile olmak" şeklinde ifade edilen ilke doğrultusunda daima Allah'ın hoşnut

Gıybet

Bir kimsenin arkasından onun hoşlanmayacağı şekilde konuşmak.

Zan

Bir konuda kesin olmayan bilgi ile hareket etmek.

olacağı şekilde yaşamamanın gayreti içerisinde olmalıdır.

Çevreye Karşı Güzel Ahlak

İnsanın ve canlı cansız diğer varlıkların içerisinde bulunduğu ortamdır çevre. İnsanın çevresiyle ilişkisi doğduğu andan itibaren başlamaktadır. Dünyaya gözlerini açar açmaz annesini arayan bebek, yaşamını devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu varlıklara yönelir. Çocuk büyüdükçe çevresi ile olan iletişimi de çeşitlenir. Aynı zamanda çevresindeki varlıklara karşı sorumlulukları da artar. Bir parkta oynayan çocuğun oradaki oyun malzemelerine zarar vermemesi, parkta bulunan ağaç ve çiçekleri korumak, elimizdeki bir çöpü yere atmamak, yerlere tükürmemek benzeri aslında basit gibi görünen davranışlar, çevre ile olan ilişkimizde dikkat edilmesi gereken güzel ahlak örnekleridir.

Yüce Allah, Kur'an'da "Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı **tesbih** eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini an-

Tesbih

Allah'ın noksan sıfatlardan münezze ve yüce olduğuna inanıp bunu sözleri ve davranışlarıyla belirtmek.

lamazsınız. O, hâlîmdir (hemen öfkele-nip cezalandırmaz), bağışlayıcıdır." (İsrâ, 17/44); "Görmez misin ki, göklerde olan-lar ve yerde olanlar, Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor..." (Hac, 22/18) buyurmaktadır. Buna göre çevremizde var olan bitkileri ve cansız varlıkları tü-ketim nesnesi olarak görmek son derece yanlıştır. Her ne kadar bu varlıklar bizim faydalanmamız için yaratılmış olsalar da her birinin kendi başına bir değeri vardır. Çevremizle olan ilişkimizde bunun bilinci içerisinde olmamız gerekir.

El, ayak, göz gibi organlarımız na-sıl bize emanetse çevremiz, canlı can-sız bütün varlıklar hatta bütün dünya da emanettir bize. Bunun bilincinde olan her Müslüman bir çiçeği gereksiz yere koparırken, bir karıncayı zararlı olmadığı hâl-de öldürürken, parkta üzerinde oturduğu bankı çizerken veya karalarken yaptığı bu davranışların ahlaken doğru olup olma-dığını düşünerek hareket edecektir. Hz. Peygamber'in tavsiyeleri doğrultusunda hayvanlara ağır yük yüklemekten, onlara işkence etmekten, evinde beslediği hay-vanların bakımını ihmal etmekten, sadece eğlenmek için hayvanları dövüştürmekten uzak duracak, "Siz yerdekilere merhamet

İnsanlar,
çevreleriyle olan
İnsanlar,
çevreleriyle olan
ilişkilerinde, ilahî
ilişkilerinde,
ilahî emirlere ve
ahlaki kurallara
uymazlarsa
kurallara uymazlarsa
dünyanın düzeni
bozulur.
dünyanın düzeni
bozulur.

edin ki göktekiler de size merhamet etsin." (Ebû Dâvûd, Edeb, 58) sözünün gereğini yerine getirecektir.

İnsanlar, çevreleriyle olan ilişkilerinde, ilahî emirlere ve ahlaki kurallara uymazlarsa dünyanın düzeni bozulur. Hayat rehberimiz Kur'an-ı Kerim bize bu durumun tarihî gerçekliğini şöyle ifade eder: *"İnsanların kendi elleriyle yapıp ettikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu..."* (Rûm, 30/41)

Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamber'in pek çok tavsiyesi çevremize karşı nasıl davranmamız gerektiği konusunda yol göstericidir. Herkesin kullandığı su kaynaklarını, yolları ve dinlendiği gölgelikleri kirletmemek gerektiğine işaret eden Hz. Peygamber, (Ebû Dâvûd, Tahâret, 14) cadde ve sokakları, piknik yerlerini, gölleri, park ve bahçeleri temiz tutmanın önemini bizlere hatırlatmıştır. Bir Müslümanın diktiği bir ağaçtan veya yetiştirdiği bir üründen herhangi bir canlının yemesi hâlinde sadaka sevabı kazanacağını bildirmiş, (Buhârî, Edeb, 27) böylece inananları yaşadıkları çevreyi düzenlemeye ve en iyi şekilde değerlendirmeye teşvik etmiştir. Resûlullah'ın bir nehirde abdest alırken dahi suyun israf edilmemesi gerektiğine yönelik tavsiyesi, (İbn Mâce, Tahâret, 48) bilinçli tüke-

tim yapmanın, **nimet**leri israf etmemenin gereğini çarpıcı bir şekilde ortaya koyar. Dinimizin çevreyi kirletmeme ve elimizdeki kaynakları bilinçli kullanma konusundaki bu tavsiyelerine, kuraklık, küresel ısınma, su kaynaklarının azalması ve hava kirliliği gibi çevre sorunlarının arttığı günümüzde daha çok önem verilmelidir. Çöpe atılan ekmekleri, bilinçsiz tüketimi ve boşa harcanan zamanı düşündüğümüzde çevre ahlakının gereği daha iyi anlaşılacaktır.

Nimet

İnsanın sahip olduğu ve kendisine dünya ve ahirette yararı dokunan maddi ve manevi varlıklar, imkânlar, ihsanlar.

GÜZEL AHLAK NASIL ELDE EDİLİR?

İnsan doğarken iyi veya kötü olarak dünyaya gelmemektedir. İnsanın bazı kötü davranışlara veya güzel ahlaka sahip olmasında eğitim önemli bir yere sahiptir. Eğitimin başladığı yer olarak aile, güzel ahlakın kazanılacağı ilk ortamdır. Bu yüzden anne babalar çocuklarına yeme, içme, temizlik alışkanlığı kazanma gibi temel şeyleri öğretirken, dinî, bireysel ve toplumsal değerleri de öğretmelidirler. Dürüstlük, yalan söylememe, iftira atmama, israftan kaçınma, insanlara saygı

duyma gibi ahlaki değerler, henüz öğrenme ve yetiştirme aşamasında olan çocuklara aile içerisinde kazandırılması gereken değerlerdir.

Ahlak eğitiminin en güzel yolu, örnek olmaktır. Anne babaların çocuklarına "şunu yap, bunu yapma" şeklindeki tavsiyeleri, onlara güzel ahlaki kazandırmak için yeterli değildir. Çocuklarına güzel ahlaki kazandırmak isteyen anne babalar yapılmasını istediği davranışları önce kendileri yapmalı, yapılmamasını istediği davranışlardan da öncelikle kendileri uzak durmalıdır. Yalan söyleyen bir anne baba çocuğuna yalan söylemenin kötü bir şey olduğunu öğretmez. Aynı şekilde cimrilik yapan bir anne baba da cömertlik, yardımlaşma ve paylaşma gibi güzel ahlak özelliklerini çocuklarına kazandıramaz.

Yaşayarak öğretmek aynı zamanda peygamberlerin de eğitim metotlarından biridir. Allah tarafından insanları eğitmek üzere peygamberlerin ve kutsal kitapların gönderilmesi, insan davranışlarının eğitime değiştirilebileceğini göstermektedir. Çünkü peygamberler, güzel ahlaklarıyla insanlara örnek olmuşlar ve toplumları eğitmişlerdir.

**“Hiçbir baba evladına
güzel terbiyeden daha değerli
bir hediye veremez.”**

Ailede kazandırılan ahlaki değerler, güzel ahlak sahibi bireylerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Güzel ahlak sahibi bireyler ise, ahlaken ideal, arzu edilen bir toplumun oluşmasını temin edecektir. Hz. Peygamber'in, *“Hiçbir baba evladına güzel terbiyeden daha değerli bir hediye veremez.”* (Tirmizî, Birr, 33) hadisi, ailede kazandırılacak olan ahlak eğitiminin önemini en güzel şekilde ifade etmektedir.

Bir şeyin ahlaken iyi olduğunu bilmek, o şeyi yapmayı gerektirir. Bir şeyin iyi olduğunu bilmek, buna rağmen kötü olanı yapmak bir çelişkidir. Bu ise bir davranışın kötü olduğunu bilmenin veya bunu ifade etmenin ahlak açısından yeterli olmadığını gösterir. Buna göre aslolan, güzel olduğu bilinen davranışları yapmak, kötü olduğu bilinen davranışları da yapmamaktır. Bu gerçek bize ahlaki açıdan, bilgiden ziyade davranışın önemli olduğunu gösterir. Ahlak eğitiminde de bu ilkeye özellikle dikkat edilmelidir. Ahlak eğitiminde asıl hedef, çocuğun iyi veya kötü davranışları bilmesi değil, bu bildiklerini uygulaması ve davranışlarına yansıtmasıdır.

İnsanların ahlaken iyi veya kötü özelliklere sahip olmalarında içinde yaşadıkları

toplumun da etkisi vardır. Ahlaken iyi vasıflara sahip olan bir toplumda yetişen bireyler de o toplumun sahip olduğu ahlaki güzellikleri benimsemiş olarak yetişeceklerdir. Aynı şekilde çocukların içinde bulunduğu arkadaş çevresi onların iyi veya güzel ahlak sahibi olmalarında önemli etkiye sahiptir. "Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim." sözü, kişinin ahlaki özelliklerinin arkadaş çevresine göre şekilleneceğini ifade eder. Bu yüzden, herkesin kendi arkadaş çevresini seçerken dikkatli olması gerektiği gibi, anne babaların da çocuklarının kimlerle arkadaşlık ettiğine dikkat etmeleri gerekir. Arkadaş çevremizde veya toplum içerisinde gördüğümüz kötü ahlak örneklerinin ve birtakım kusurların farkında olarak kendimizi bu kusurlardan uzak tutmaya çalışmak güzel ahlakı kazanmada bize yardımcı olacaktır.

Akıl ve irade sahibi bir varlık olarak insan, bizzat kendi çaba ve gayretleriyle ahlakını güzelleştirebilir. (Gazzâlî, *İhyâ*, III, s. 134-137) Bu sayede insan içinden gelen büyüklenme, kendini beğenme, başkalarını küçümseme ve çekememezlik gibi kötü duyguların önüne geçerek; sadaka vermek, muhtaç olanlara yardım etmek, insanlara güler yüz göstermek gibi güzel

davranışlarla ahlakını güzelleştirme imkânına sahip olacaktır. Çünkü az da olsa devamlı olarak yapılan şeyler artık kişide yerleşmiş bir davranış hâline gelecektir. Hz. Peygamber'e "Allah katında amellerin en güzel olanı hangisidir?" diye sorulduğunda o, "*Az bile olsa devamlı olanıdır.*" (Müslim, Müsâfirîn, 216) şeklinde cevap vermiştir. Her gün aynı işi yapan bir kişinin o işte ustalık kazanması gibi, sürekli olarak tekrar edilen davranışlar da artık kişide ahlak hâline gelecektir.

"Rabbinin huzuruna duracağından korkan ve nefsinin kötü arzulardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır." (Nâziât, 79/40-41) ayeti, kişinin kendi gayretiyle duygu ve davranışlarını kontrol altına alabileceğini göstermektedir. Küçük yaşlarda iken güzel bir terbiye alamamış ve ahlaken birtakım yanlış davranışlar içinde bulunan bir Müslüman ise asla ümidini yitirmemelidir. Hangi yaşta olursa olsun davranışlarını düzelterek güzel ahlakı elde edebileceğini unutmamalıdır. Bu konuda azim, kararlılık ve sabır ile kötü davranışları terk etmeye çalışmalıdır. Yine bir Müslüman pek çok günah işlemiş ve pek çok yanlış yapmış olsa da Allah'ın bağışlayıcı olduğunu, kullarını affetmeyi sevdiğini ve kullarının tövbelerini

yani pişmanlık duyup günahlarından af dilemelerini kabul ettiğini unutmamalıdır. Rabbimiz bizlere bu konuda asla umutsuz olmamamız gerektiğini Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatır: *"De ki: Ey kendileri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."* (Zümer, 39/53)

Allah'ın affedici olması konusunda Hz. Peygamber'in de pek çok hatırlatmaları vardır: *"Her kim sabaha yahut da akşama eriştiğinde: 'Allah'ım sen Rabbimsin, senden başka ilah yoktur, beni sen yarattın ben senin kulunum ve gücüm yettiğince sana verdiğim söz üzerindeyim. Yaptığım kötülüklerden sana sığınırım, (üzerimdeki) nimetlerini ve günahlarımı itiraf ederim. Beni affet. Çünkü günahları ancak sen affedersin.'* der de (o günün) gündüzünde veya gecesinde ölürse (mutlaka) cennete girer." (Ebû Dâvûd, Edeb, 100,101) Hz. Aişe annemiz kendisine Kadir Gecesi'nde nasıl dua edeceğini sorduğunda da onun şahsında hepimize şu duayı öğretmiştir: *"Allahım! Şüphesiz, sen affedicisin, affetmeyi seversin, beni affet."* (İbn Mâce, Duâ, 5)

BİR MÜSLÜMANDA BULUNMASI GEREKEN AHLAKİ GÜZELLİKLER NELERDİR?

Etkileyici sözleri ve ibretlik hikâyeleriyle ahlaki güzellikleri öğretmede evrensel bir şöhreti olan Mevlânâ, meşhur 7 öğünde şunları tavsiye eder:

1. Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol.
2. Şefkat ve merhamette güneş gibi ol.
3. Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol.
4. Hiddet ve asabiyette/öfkede ölü gibi ol.
5. **Tevazu** ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol.
6. Hoşgörülülükte deniz gibi ol.
7. Ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol.

Bir Müslümanda bulunması gereken ahlaki güzelliklerin başlıcaları şunlardır:

Tevazu

Kişinin kendi itibar ve derecesini düşük görerek Allah'a boyun eğmesi, insanlara karşı kibirli olmaması.

Sadakat ve Dürüstlük

Abdullah b. Âmir anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (s.a.s.) evimizde otururken annem beni çağırıp: 'Gel sana bir şey vereceğim.' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kendisine: 'Ona ne vereceksin?' dedi. Annem: 'Ona bir kuru hurma vereceğim.' cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) ona şöyle dedi: '*Dikkat et, eğer ona bir şey vermeyecek olsaydın bu söz (amel defterine) bir yalan olarak yazılacaktı.*'" (Ebû Dâvûd, Edeb, 80)

Sadakat ve dürüstlük hem Kur'an'ın hem de Hz. Peygamber'in tavsiye ettiği en önemli ahlaki güzelliklerdendir. Yüce Allah'ın "... *Seninle beraber tövbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol...*" (Hûd, 11/112) buyurduğu Hz. Peygamber dosdoğru bir hayat sürmüştür. Söyledikleri ile yaptıkları arasında asla bir uyumsuzluk söz konusu olmamış, verdiği sözlerde durmuştur. İnsanları aldatmak ve yalan söylemek gibi olumsuz davranışlar onun hayatında görülmemiştir. Bu özelliğinden dolayıdır ki ona "Güvenilir Muhammed" denmiştir. Örnek kişiliğinin yanı sıra sadakat ve dürüstlük konusunda inananlara çokça tavsiyede bulunmuş, "*Bizi aldatan bizden değildir.*" (Müslim, İman, 164) diyerek

**“Rabbimiz Allah’tır,
deyip sonra
da dosdoğru
yaşayanlara korku
yoktur ve onlar
üzülmeyeceklerdir.”**

aksi davranışların mümine yakışmayacağını bildirmiştir.

Müslümanın en ayırt edici özelliği onun başkalarına güven veren, dürüst ve samimi bir insan olmasıdır. İnsanları aldatmamak, her işinde dürüst olmak, verdiği sözde durmak, emanete sahip çıkmak ve benzeri özellikler güzel ahlak sahibi bir Müslümanda bulunan huylardandır. Bu güzel özellikleri karakterinin bir parçası hâline getirebilen ve hayatına dürüstlük ilkesini hâkim kılanları Yüce Allah şöyle müjdelemektedir: *"Rabbimiz Allah'tır, de-yip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."* (Ahkâf, 46/13)

Adalet

"Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayak-ta tutan, kendiniz, anne babanız ve akra-banız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hisle-rinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, bükür (doğru şahitlik etmez), yahut şahitlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır." (Nisâ, 4/135)

Adalet hakkın ve haklının yanında yer almak, kimseye haksızlık yapmamaktır. Buna göre, başkalarına haksızlık yapmamak gerektiği gibi kim olursa olsun başkalarına haksızlık yapılmasına da göz yummamak gerekir. Ayette belirtildiği üzere "sevmediğimiz bir insana veya topluma karşı bile olsa haksızlık yapmamak ve adaletten ayrılmamak" güzel ahlakın bir gereğidir. Çünkü güzel ahlak sahibi mümin daima ölçülü hareket eder bir kişiye veya bir topluma karşı hissettiği nefret onu aşırı gitmeye ve haksızlık yapmaya sevk etmez. (Mâide, 5/8) Çünkü mümin, Allah'ın aşırı gidenleri sevmediğini bilir, her işinde orta yolu tercih ederek dengeyi korur.

Anne baba çocukları arasında adil olmalı, işveren işçilerine haksızlık yapmamalı, öğretmen öğrencilerine eşit şekilde davranmalıdır. Böylece herkes sorumlu olduğu kişilere karşı adaletle yaklaşacak bu da bütün toplumda adaletin yerleşmesini ve korunmasını sağlayacaktır. Adaletin yerleştiği bir toplumda da haksızlıklar ortadan kalkacak ve insanlar arasında güven duygusu yerleşecektir.

Tevazu

Tevazu "alçak gönüllü olmak, insanlara karşı kibirli ve gururlu olmamak/büyüklenmemek" demektir. Allah'ın iyi kullarından söz edilen bir ayette onların başlıca özellikleri arasında mütevazı olmaları sayılmış, şöyle buyurulmuştur: "*Rahman'ın (has) kulları yeryüzünde tevazu içinde yürürler.*" (Furkân, 25/63)

Huzuruna çıkmanın verdiği heyecanla konuşurken titremeye başlayan bir adama Sevgili Peygamberimiz "*Korkma, sakın ol, ben bir kral değilim. Ben, güneşte kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum.*" buyurmuştur. (İbn Mâce, Et'ime, 30) Gerçekten de Hz. Peygamber bir kral gibi gösteriş içerisinde yaşamamış, kendisini kimseden üstün görmemiş, elde ettiği birçok başarıya rağmen daima mütevazı olmuştur. Herkesin Allah'ın kulu olması bakımından eşit seviyede olduğunu vurgulamış, müminleri de mütevazı olmaya çağırmıştır. Ömrünün son demlerinde yaptığı, "*Veda Hutbesi*" diye anılan meşhur konuşmasında şu tavsiyelerde bulunmuştur: "*Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kızıl tenlinin siyah üzerine, siyahın da kızıl ten-*

*li üzerine bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak **takva**da, Allah'tan korkmaktır."*
(İbn Hanbel, V, 411)

Sabır

Sabır, "dayanma, dayanıklılık" anlamlarına gelmektedir. Ahlaki bir değer olarak başa gelen sıkıntılardan dolayı Allah'tan başka kimseye şikayetçi olmamak, yakınmamak, sızlanmamak; insana ağır gelen ve hoş gitmeyen şeyler karşısında dayanma gücü demektir. Sabırlı insan hayat boyu karşısına çıkan sıkıntılara dayanan, üzerine düşeni yaparak bu durumların üstesinden gelmeye çabalayan ve dua ile Allah'tan yardım bekleyen insandır.

Müminlerin bela ve **musibet**lere karşı sabırlı olması gerektiği gibi geniş imkânlarla sahip olduklarında da dinî ölçüleri aşmama konusunda sabretmeleri gerekir. Dinin emirlerini yerine getirme ve yasaklarından kaçınma konusunda da sabırlı olmaları beklenir. İnsanlar arası

Takva

Haram ve günahlardan kaçınma hususunda gösterilen titizlik.

Musibet

Ansızın gelen bela, sıkıntı, hoşlanılmayan şeyler.

ilişkilerde ağırbaşlılığı elden bırakmadan sabırlı davranmak ve aşırı tepki vermekten kaçınmak kişinin ahlakının güzelliğindendir. Kur'an'da müminlere daima sabırlı olmaları ve birbirlerine sabrı tavsiye etmeleri emredilmiştir. Peygamberler de çevresindekilere daima sabrı tavsiye etmişlerdir. Mesela, Hz. Musa, İsrailoğullarına *"Allah'tan yardım dileyin ve sabredin..."* (A'râf, 7/128) tavsiyesinde bulunmuş, Hz. Lokman da oğluna; *"Yavrucuğum! Namazı dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azim ve kararlılık göstermeye değer işlerdir."* (Lokmân, 31/17) diye öğütte bulunmuştur. Hz. Peygamber de müminlere başlarına gelen bela ve musibetlere karşı sabırlı olmaları tavsiyesinde bulunmuştur. Kendisi de hayatı boyunca sabır konusunda bizlere örneklik etmiştir.

Hoşgörü

Başkalarının kusurlarını görmezlikten gelme, bize karşı yapılan hataları affetme anlamlarına gelen hoşgörü ve müsamaha, İslam'ın tavsiye ettiği güzel ahlak örneklerindendir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: *"Af yolunu tut, iyiliği emret ve*

cahillikten uzak dur.” (A'râf 7/199); “O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah rızası için mal harcarlar; öfkelerini yenerler ve insanları affederler. Allah da (böyle) güzel davranışta bulunanları sever.” (Âl-i İmrân, 3/134)

Toplumda yaşayan her insanın farklı bir yapısı vardır. Dolayısıyla kendine has zevkleri ve düşünceleri olduğu gibi hedefleri ve yaşam biçimi bakımından diğer insanlardan farklılaşan yönleri vardır. Bu farklılıkların doğal olduğunu kabul etmek ve bunları anlayış ve hoşgörü ile karşılamak toplumsal huzur ve birliktelik için önemlidir. Aynı zamanda karşılaştığımız bazı olumsuz davranışlar, küçük hatalar karşısında hemen cezalandırma yoluna gitmeyip affedici olmak da hoşgörü olmanın bir gereğidir. Fakat hoşgörünün de belli sınırları vardır. Hukuk ihlallerinin olduğu durumlarda, ahlaki öğelerin hiçe sayıldığı ortamlarda sessiz kalmak, hak-sızlıklara ve zulme boyun eğmek hoşgörü-lü olmak kapsamında değerlendirilemez.

“Hoşgörü-lü ol ki sana da hoşgörü-lü davranılsın.” (İbn Hanbel, I, 249) diyen Sevgili Peygamberimiz daima eşlerine, çocuklarına, arkadaşlarına karşı hoşgörü ile davranmış, kendisine ve yakınlarına yönelik fiilî saldırıda bulunanları dahi affetmiştir.

Medine'de diğer din mensuplarına inanç ve fikir hürriyeti, can ve mal güvenliği tanınması onun hoşgörüsünü gösteren çarpıcı örneklerdendir.

Cömertlik

Yüce Allah bazı insanlara diğerlerinden daha fazla maddi imkân vermiştir. Geniş imkânlara sahip bir müminin kendisine verilmiş olan bu imkânları ihtiyaç sahibi olan kardeşleriyle paylaşması cömertlik olarak adlandırılır. Ancak başkalarına yapılan bu yardım, zekât vermek gibi zorunlu olarak yapılması gereken bir yardım olmamalıdır. Zorunlu olanların dışında, Allah'ın rızasını kazanmak için isteyerek ve gönülden yapılan yardımlar cömertlik olarak adlandırılır. Bunun karşılığı ise şöyle müjdelenir Kur'an'da: *"Allah'ın rızasını kazanmak ve kalplerindeki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayır yolunda harcayanların durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çiseleme düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir."* (Bakara, 2/265)

Cömertlik herhangi bir çıkar gözetmeden, bir karşılık beklemeden yapıldığı takdirde ahlaki bir erdem olur. Yine bir insan başkalarına yardım ederken kendisine cömert desinler düşüncesiyle ve gösteriş olsun diye değil, sağ eliyle verdiğini sol eli duymayacak şekilde yardım etmeli ve yaptığı yardım ve iyiliği başa kakmamalıdır. Ahlaklı bir mümin yaptığı iyiliğin ve cömertliğinin karşılığını sadece Yüce Allah'tan beklemelidir. Çünkü *Yüce Allah iyilik yapanların karşılığını mutlaka verir*. İnsanlara yardım amacıyla verilen şeylerin, kötü ve değersiz şeyler olmamasında dikkat etmek, vereceğimiz şeyleri malımızın iyi ve güzel olanlarından seçmek de güzel ahlakın gereklerindendir.

Cömertliğin zıddı cimriliktir. Cimri insan paylaşmayı sevmez, sahip olduklarını bencilce sahiplenir, başkalarının durumuyla ilgilenmez. Bu tutum İslam dininde hoş görülme-yen bir tutumdur. Yüce Allah cimrilik yapanları sevmez. Fakat her şeyde olduğu gibi cömertlikte de dengeli olmak esastır. Cimrilik hoş görülmediği gibi, malı mülkü hesapsız biçimde gereksiz yere aşırı harcayarak israf etmek de dinimizde yasaklanmıştır.

İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.

İffet

“Haramdan uzak durmak, helal ve güzel olmayan söz ve davranışlardan sakınmak” demektir iffet. Buna göre iffet, kişiyi bedenî ve maddi zevklere aşırı düşkünlükten koruyan, bu gereksinimlerini hukuki ve ahlaki sahada karşılamasını öngören bir erdemdir. İffet, insanın arzu ve tutkularını aklının ve inancının kontrolünde tutarak, hem Allah katında hem de insanlar nazarında kendisini küçük düşürecek davranışlardan sakınmasını sağlayan bir ahlaki değerdir.

Kur'an'da iffetli davrananlar övülmektedir. (Mü'minûn, 23/5) Hz. Peygamber, “*Alla-him! Senden **hidayet**, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum.*” (Müslim, Zikir, 72) diye dua etmiş, “*Allah, yoksul olmasına rağmen iffetini korumaya çalışan çoluk çocuk sahibi mümin kulunu sever.*” (İbn Mâce, Zühd, 5) diyerek müminleri iffetli olmaya çağırmıştır.

Merhamet

“İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez.” (Buhârî, Tevhîd, 2) bu-

yuruyor Hz. Peygamber. Peki nedir merhamet? Merhamet ve rahmet kelimeleri; acımak, esirgemek, korumak, affetmek, bağışlamak gibi anlamlara gelmektedir. Merhamet, kimseyi incitmemeyi, başkalarının çektiği sıkıntılar için üzülmeyi ve elinden geldiğince onların sıkıntısını gidermeye yardımcı olmayı, fedakârlığı gerektirir.

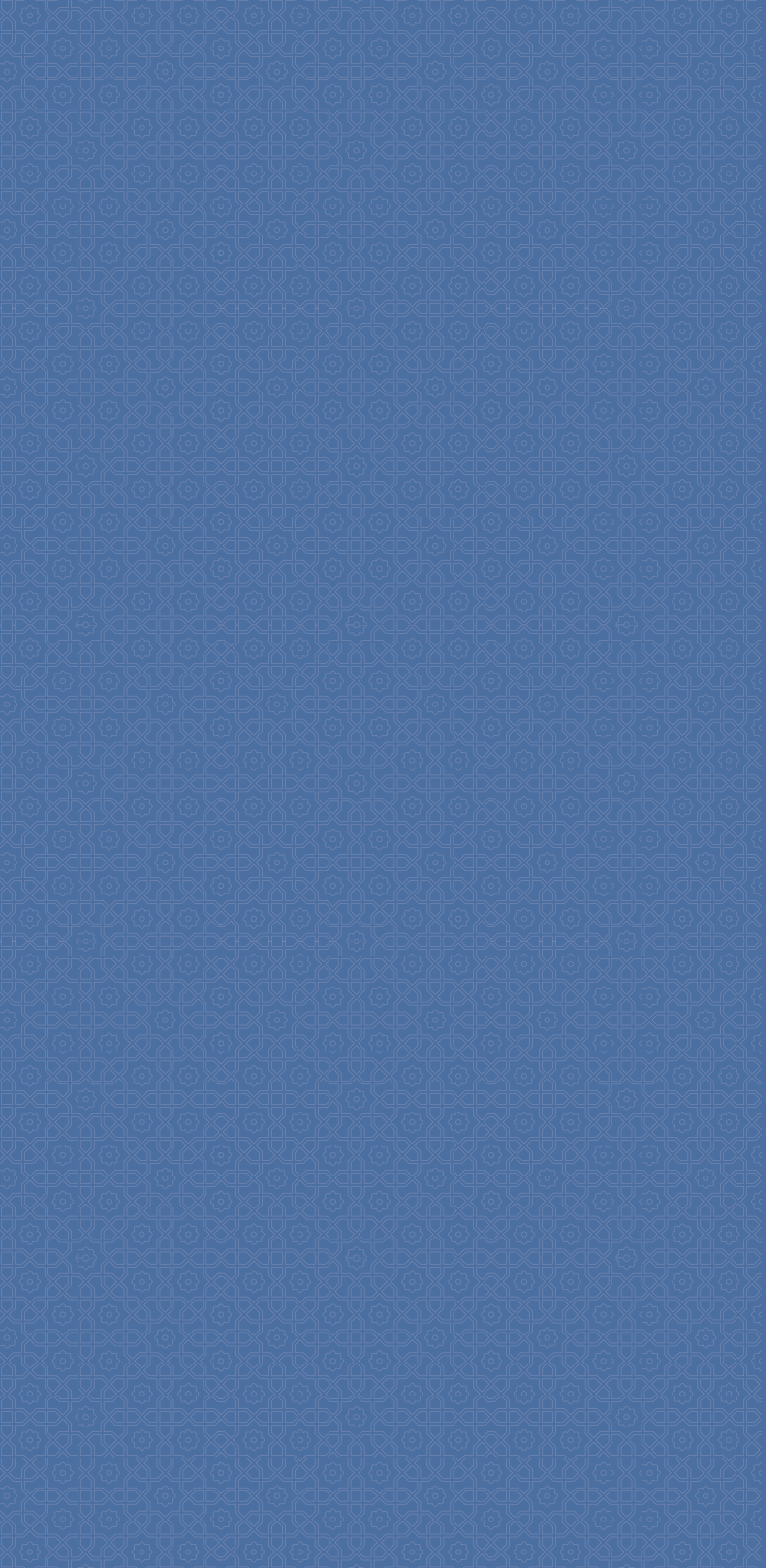
Yüce Allah Kur'an'da bizlere kendisini Rahman ve Rahim yani çok merhametli, çok bağışlayan olarak tanıtır. O kullarına karşı çok merhametli ve şefkatlidir, O'nun rahmeti her şeyi kuşatmaktadır. Peygamber Efendimizi de "âlemlere rahmet" olarak göndermiş (Enbiyâ, 21/107) ve inananlardan ilişkilerinde merhameti hâkim kılmalarını istemiştir. (Fetih, 48/29) Mümin, hem mümin kardeşine hem diğer insanlara hem de bütün canlılara karşı merhametli olmalı, başkalarına da böyle davranmayı tavsiye etmeli, merhamet ve şefkatin yayılması için çaba göstermelidir.

Hidayet

Dünya ve ahiret mutluluğunu sağlayacak Allah'ın razı olduğu yol.

Âlem

Allah Teâlâ'nın yarattığı şeylerin hepsi; dünya.

SONUÇ

Güzel ahlak sahibi bir Müslüman nasıl olmalıdır?

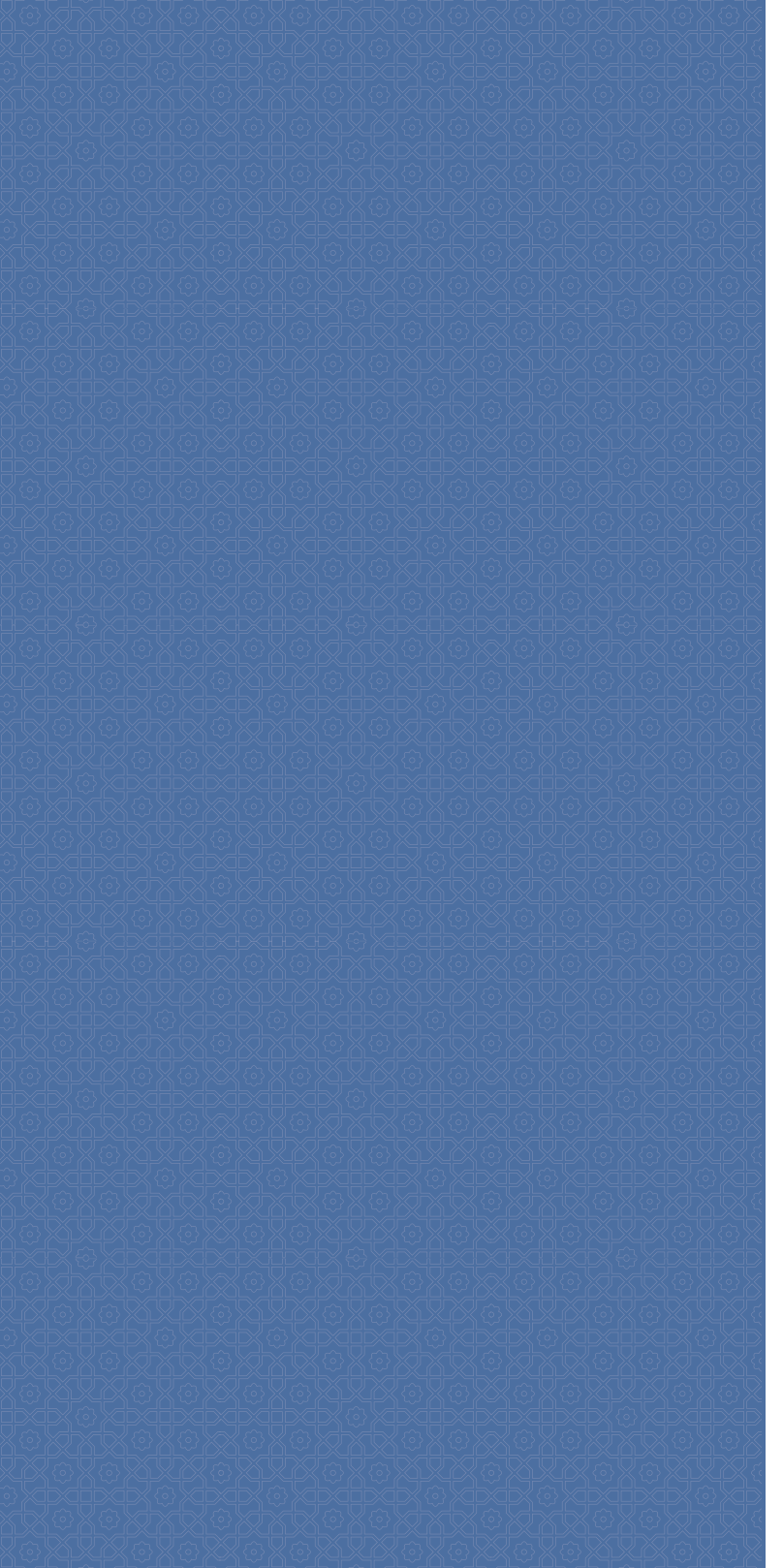
Buraya kadar anlatılanlardan hareketle, bir Müslümanın sahip olması gereken başlıca ahlaki özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

Bir Müslüman;

- Allah'tan başka tanrı kabul etmez,
- Sadece Allah'a dua ve ibadet eder,
- Sadece Allah'a dayanır, işlerinin sonucunu O'ndan bekler,
- Sadece Allah'tan yardım diler,
- Rabbi için namaz kılar, secde eder,
- Namazlarını huşu (saygı ve samimiyet) ile ve düzenli olarak kılar,
- Allah'ın kendisine verdiği nimetlerin zekâtını verir,
- Allah'ın ayetleri okunduğu zaman bu ayetleri dikkate alır,
- Başına gelen zorluklara sabreder,
- Namusunu korur,
- Emanete sahip çıkar,

- Verdiği sözden dönmez, sözünü yerine getirir,
- Yeryüzünde kibirlenmeden yürür,
- Birisi kendisine kötü söz söylediği zaman dahi ona güzel sözle karşılık verir,
- Harcamalarında ölçülü hareket eder, israf etmez, cimrilik de yapmaz,
- Malını Allah yolunda harcar ama bunu gösteriş olsun diye yapmaz ve verdiği sadakayı başa kakmaz,
- Hırsızlık yapmaz,
- Yetimlerin malına el uzatmaz, onlara haksızlık etmez,
- Adam öldürmez,
- Zina etmez,
- Yalancı şahitlik yapmaz,
- Faydasız ve boş şeylerle uğraşmaz,
- Sinirlendiği zaman öfkesine hâkim olur, insanları affeder,
- Kimseye haksızlık etmez, ölçü ve tartıda hile yapmaz,
- İnsanları arkadan çekiştirmez, kaş göz işaretleriyle insanlarla alay etmez,

- Başkalarının özel hayatlarını ve kusurlarını araştırmaz, insanlar hakkında ön yargılı davranmaz ve dedikodularını yapmaz,
- İzin almadan başkasının evine girmez,
- Kendisi için istediğini mümin kardeşi için de ister,
- Komşularına kötülük yapmaz, onlara iyilik ve ikramda bulunur,
- Ya güzel ve faydalı şeyler konuşur ya da susar,
- Bir iyilik yaptığı zaman sevinir, bir kötülük yaptığı zaman ise üzülür,
- Bir hata yaptığında, bir günah işlediğinde hemen hatasını anlayarak Allah'a yönelir ve bağışlanma diler; Allah'ın bağışlamasından asla ümidini kesmez.

KAYNAKLAR

Buhârî, Muhammed b. İsmâil, *Sahîh-i Buhârî*, Dâru Tavki'n-Necât, 1422.

Çağrıçı, Mustafa, "Ahlak", *DİA*, II, İstanbul, 1989.

_____, "Edep", *DİA*, X, İstanbul, 1994.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, Mektebetü'l-Âsriyye, Beyrut, Ts.

Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, Terc: Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yay., İstanbul, Ts.

Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, *el-Müstedrek*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

İbn Hanbel, Ahmed, *el-Müsned*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2001.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *Sünen-i İbn Mâce*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Ts.

İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanü'l-Arab*, *Thk: Abdullah Ali el-Kebîr vd.*, Dâru'l-Meârif, Kahire, 1119.

Kandemir, M. Yaşar, *Örneklerle İslam Ahlakı*, Nesil Yay., İstanbul, 1993.

Komisyon, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay., Ankara, 2005.

Komisyon, *Hadislerle İslam*, DİB. Yay., Ankara, 2013.

Komisyon, *İlmihal*, TDV Yay., Ankara, 2004.

Komisyon, *İslam Ahlakı: Temel Konular Güncel Yorumlar*, DİB. Yay., İstanbul, 2014.

Komisyon, *İslam'a Giriş (Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar)*, DİB. Yay., Ankara, 2006.

Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Dâru İh-yâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1985.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *Sahîh-i Müslim*, Dâru İh-yâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, Ts.

Sarıçam, İbrahim, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yay., Ankara, 2005.

Tirmizî, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ, *Sünen-i Tirmizî*, Şeriketü Mektebe, Mısır, 1975.